

BELEIDSNOTA

NR 26 - september 2008

Geert Janssens en Johan Van Overtveldt

Houdbaar tot... het einde

Belgisch welvaartsmodel kreunt onder de paradoxen

Houdbaar tot... het einde

Belgisch welvaartsmodel
kreunt onder de paradoxen

Geert Janssens en Johan Van Overtveldt

Auteurs

Geert Janssens is projectmanager bij VKW Metena.

Johan Van Overtveldt is algemeen directeur van VKW.

ISSN nummer 1780-9525

Geert Janssens en Johan Van Overtveldt

Houdbaar tot... het einde. Belgische welvaartsmodel kreunt onder de paradoxen

Beleidsnota nr. 26 / September 2008

Wettelijk depot D/2008/10.346/5

Inhoudstafel

1. Inleiding	5
2. De welvaartsparadox	7
3. De productiviteitsparadox	9
4. De arbeidsmarktparadox	12
4.1. Kampioen van de inactiviteit	12
4.2. Brugpensioensprookje is uit	13
4.3. Werkbereidheid onder nul	14
5. De concurrentiekrachtparadox	15
5.1. Marktaandelen	15
5.2. MEGA-Index	16
5.3. Wisselkoers en loonkosten	17
6. De infrastructuurparadox	19
7. De budgettaire paradox	21
8. Besluit	24
Bibliografie	25

1. Inleiding

Hoe houdbaar is het Belgisch welvaartsmodel? Dat is de vraag die ons in deze beleidsnota bezig houdt. Uitgangspunt is het feit dat ons huidig sociaal model werd opgebouwd in een periode waarbij de creatie van een nooit geziene materiële welvaart gemakkelijk kon worden gekoppeld aan een steeds verdergaande herverdeling. Royale productiviteitsstijgingen hebben het mogelijk gemaakt welvaart te verzoenen met een hoge mate van sociale bescherming. Daarenboven staat ons land hoog aangeschreven voor de kwaliteit van het onderwijs alsook een uitstekende infrastructuur. Dankzij onze sterke exportprestaties boekten we reeds meer dan twee decennia een onafgebroken handelsoverschot en onze schuldgraad vertoont nog steeds een duidelijke neerwaartse trend.

Tegen die achtergrond zou je haast geloven dat enkel doemdenkers kunnen twijfelen aan een rooskleurige toekomst. We zullen in wat volgt aantonen dat de twijfels omtrent de verdere leefbaarheid van het naoorlogse welvaartsmodel zeer gegronnd zijn. De grote paradox is dat we enerzijds nog volop meedraaien in een stroom van welvaartscreatie, maar dat anderzijds de fundamenteen waarop dat proces is gebaseerd danig uit te haak zijn komen te zitten. De eerste tekenen van stagnatie zijn weliswaar nog relatief, we worden minder snel rijk dan vergelijkbare landen, maar de trend is daarmee ingezet. Uit onze analyse komt verder naar voren dat er onder de oppervlakte van de welvaartsparadox vijf dieperliggende paradoxen schuil gaan. Het betreffen productiviteit, arbeidsmarkt, concurrentiekracht, infrastructuur en begroting die we in de volgende paragrafen elk afzonderlijk bespreken.

In dit verhaal kan men uiteraard niet zo maar voorbij gaan aan de wisselwerking tussen enerzijds de onwerkbaarheid van een veel te ingewikkelde staatsstructuur, die rechtstreeks leidt tot het in gevaar brengen van het voortbestaan van België zelf, en anderzijds de onhoudbaarheid van het huidig welvaartsmodel waarvan de broodnodige souplesse voortdurend wordt gekortwiekt door te veel beleidsversnippering en tegengestelde visies (Cf. controle werklozen en arbeidsbemiddeling, loonlastenverlaging op maat regio's, financiële responsabilisering,...). Ondanks die interdependenties hebben wij ons in deze nota bewust beperkt tot vraagstukken van louter socio-economische aard en worden de staatkundige, veelal communautaire aspecten achterwege gelaten. Dit is geen uiting van gemakzucht maar eerder een bekommernis inzake klare communicatie. De socio-economische mankementen die we aansnijden, spreken meer dan voldoende voor zich. We hebben de interne politieke en internationale impasses niet nodig hebben om reeds een behoorlijke mate van hervormingsurgentie op te roepen.

Het spreekt tevens voor zich dat wanneer we het Belgisch welvaartsmodel op de korrel nemen, we ook niet voorbij kunnen aan de wijze van inrichting van het sociaal overleg tussen vakbonden en werkgevers. Twee jaar geleden toonde VKW Metena reeds aan dat het Belgisch sociaal overlegmodel niet meer bij machte is om haar eigen corporatistische reflexen te overstijgen. De sociale partners slagen er niet in om op eigen kracht de klassieke agendavorming te moderniseren en ook bij het afsluiten van sociale akkoorden is men al te vaak aangewezen op financiële inbreng van vaders staat die de rekening verder doorschuift naar de belastingbetaler. Maar ook de politieke besluitvorming blijft steken in een oeverloos debat. Doortastende hervormingen die ons klaarstomen voor de globalisering en de vergrijzing zijn ook onder de regeringen Verhofstadt I en II uitgebleven en met de huidige politieke crisis ziet het er niet onmiddellijk beter uit. Voor een klein land als België is het dan uitkijken naar initiatieven van Europese makelij maar ook daar heerst de besluiteloosheid.

Dat de vele tekortkomingen van ons welvaartsmodel nog niet hebben geleid tot een bruuske crisissituatie is wellicht de reden waarom velen het begin van een afbraak nog niet hebben opge-

merkt of willen erkennen. In deze wetenschap kunnen bewindslui en beleidsverantwoordelijken gebaren van kromme haas. Daarom is deze beleidsnota een noodkreet, een schreeuw die de oorverdovende stilte rond de grote maatschappelijke uitdagingen wil verbreken. Politici en sociale partners zullen snel uit een ander vaatje moeten tappen. Zo niet gaat de Belgische welvaartsstaat definitief de schroothoop op.

2. De welvaartsparadox

België is een zeer welvarend land met een hoge mate van sociale bescherming. Die realiteit is alom gekend en strookt voor de meesten onder ons met onze dagdagelijkse ervaringen. De gelukzalige staat waarin we ons heden bevinden, kan ook cijfermatig tot uiting worden gebracht. De meest geëigende parameter om welvaartsniveaus te meten en te vergelijken tussen landen is het Bruto Binnenlands Product (BBP). Niet iedereen is even gelukkig met deze puur materiele indicator die bovendien gebukt gaat onder tal van tekortkomingen. BBP is inderdaad niet de perfecte meetstok maar nauwgezette controles en bijstellingen door internationale

instanties zoals het IMF en de OESO bewaken de betrouwbaarheid van de gebruikte datasets.

Daarbij komt dat het ons niet te doen is om de absolute niveaus inzake BNP maar eerder om de relatieve evolutie in de tijd. Daardoor worden heel wat meetproblemen uit de weg geruimd. Wanneer we het BNP van een land delen door het aantal onderdanen en vervolgens corrigeren voor wisselkoers- en prijsverschillen, dan bekomen we het BNP per capita dat meet wat iemand gemiddeld per jaar kan besteden aan consumptie van goederen en diensten. Tabel 1 laat zien hoe het de Belgen de voorbije decennia inzake BBP per capita is vergaan in de door ons samengestelde korf van 20 verge-

	1980		1990		2000		2006	
1	Zwitserland	25.782	Zwitserland	30.130	Noorwegen	36.085	Noorwegen	39.779
2	VS	22.518	VS	28.200	VS	34.571	VS	37.572
3	Noorwegen	21.502	Noorwegen	26.559	Zwitserland	31.583	Ierland	35.290
4	Canada	20.235	Canada	23.635	Nederland	29.373	Zwitserland	33.119
5	Zweden	19.526	Oostenrijk	23.630	Oostenrijk	29.134	Zweden	31.988
6	Nederland	19.218	Zweden	23.555	Denemarken	28.790	Nederland	31.312
7	Oostenrijk	19.210	Japan	23.220	Ierland	28.587	Oostenrijk	31.285
8	België	18.968	Denemarken	23.139	Canada	28.444	Denemarken	31.263
9	Denemarken	18.924	Nederland	22.910	Zweden	27.727	Canada	31.150
10	Australië	18.623	België	22.891	België	27.542	Australië	30.659
11	Frankrijk	18.038	Italië	21.930	Australië	27.224	Finland	29.943
12	Duitsland	17.552	Finland	21.917	Duitsland	25.920	België	29.780
13	Italië	17.375	Duitsland	21.799	Finland	25.654	VK	28.882
14	Finland	16.971	Frankrijk	21.666	Japan	25.593	Japan	27.759
15	Japan	16.676	Australië	21.484	VK	25.573	Duitsland	27.375
16	VK	16.195	VK	20.689	Italië	25.566	Frankrijk	26.918
17	Griekenland	15.164	Spanje	16.678	Frankrijk	25.233	Italië	26.261
18	Spanje	12.936	Ierland	15.718	Spanje	21.296	Spanje	23.732
19	Ierland	11.352	Griekenland	15.409	Griekenland	18.390	Griekenland	23.235
20	Portugal	9.668	Portugal	13.137	Portugal	17.068	Portugal	17.444
	Eurozone	16.753	Eurozone	20.694	Eurozone	24.927	Eurozone	26.677
	EU-15	16.760	EU-15	20.795	EU-15	25.148	EU-15	27.206
	OESO-totaal	16.907	OESO-totaal	20.898	OESO-totaal	25.007	OESO-totaal	26.718

Tabel 1:

BBP per capita (groep van 20 landen). Evolutie 1980-2006.

Bron: OESO, eigen berekeningen

	1980		1990		2000		2005	
1	Zwitserland	0.895	Canada	0.931	Noorwegen	0.958	Noorwegen	0.968
2	Verenigde Staten	0.890	Verenigde Staten	0.919	Zweden	0.952	Australië	0.962
3	Noorwegen	0.889	Japan	0.916	Australië	0.949	Canada	0.961
4	Canada	0.888	Zwitserland	0.915	Nederland	0.947	Ierland	0.959
5	Japan	0.886	Nederland	0.914	Canada	0.946	Zweden	0.956
6	Nederland	0.885	Noorwegen	0.913	Zwitserland	0.946	Zwitserland	0.955
7	Denemarken	0.883	Frankrijk	0.907	België	0.943	Nederland	0.953
8	Zweden	0.882	Finland	0.906	Verenigde Staten	0.942	Japan	0.953
9	Frankrijk	0.872	Zweden	0.904	Japan	0.941	Finland	0.952
10	België	0.869	België	0.903	Finland	0.940	Frankrijk	0.952
11	Australië	0.868	Oostenrijk	0.899	Frankrijk	0.938	Verenigde Staten	0.951
12	Finland	0.866	Denemarken	0.898	Oostenrijk	0.938	Denemarken	0.949
13	Spanje	0.863	Spanje	0.896	Denemarken	0.935	Spanje	0.949
14	Duitsland	0.863	Australië	0.894	Spanje	0.932	Oostenrijk	0.948
15	Oostenrijk	0.862	Italië	0.892	Verenigd Koninkrijk	0.931	België	0.946
16	Italië	0.861	Duitsland	0.890	Ierland	0.931	Verenigd Koninkrijk	0.946
17	Verenigd Koninkrijk	0.860	Verenigd Koninkrijk	0.890	Duitsland	0.928	Italië	0.941
18	Griekenland	0.856	Griekenland	0.877	Italië	0.926	Duitsland	0.935
19	Ierland	0.835	Ierland	0.875	Portugal	0.904	Griekenland	0.926
20	Portugal	0.807	Portugal	0.855	Griekenland	0.897	Portugal	0.897

Tabel 2:

Human Development Index, evolutie 1980-2005.

Bron: Verenigde Naties

lijkbare industrielanden. Deze set betreft vooreerst de EU-15 zonder Luxemburg, dat we omwille van haar ongewone socio-economische structuur niet hebben weerhouden. We vulden de 14 overblijvende EU landen aan met Noorwegen, Zwitserland, Australië, Canada, Japan en de VS. Gemeten in termen van bruto nationaal product vertegenwoordigt deze groep 96,5% van de totale welvaart binnen de OESO. Sinds 1980 daalden we af van de 8ste naar de 12de plaats. Dit belet niet dat we inmiddels rijker zijn geworden maar de relatieve verarming is meetbaar en reëel.

Hoe erg is nu deze ontwikkeling? Is het een probleem dat men tegen een trager tempo rijker wordt dan zijn burens? Op het eerst zicht lijkt er zich niet meteen een ramp voltrokken te hebben maar zeker is wel dat gegeven de evolutie in landen met een vergelijkbare ontwikkeling, onze materiële welvaartscreatie groter had kunnen zijn. De koek die verdeeld kan worden werd dus niet optimaal gebakken en dus is er ook potentiële welvaart voor de zwakkeren onder ons verloren gegaan. Critici zullen opmerken dat het BNP per capita nog niets zegt over de feitelijke verdeling van die welvaart. Met andere woorden, hoe representatief is een gemiddelde? Hierbij moeten we opmerken dat België in een internationale vergelijking steeds uit de bus komt als een land met een relatief beperkte ongelijkheid inzake de verdeling van de rijkdom. Het valt bovendien op dat heel wat landen met een min

of meer vergelijkbaar niveau van ongelijkheid (Cf Zweden, Denemarken en Nederland), toch hoger staan gerangschikt. Het ene sluit het andere dus niet uit, integendeel.

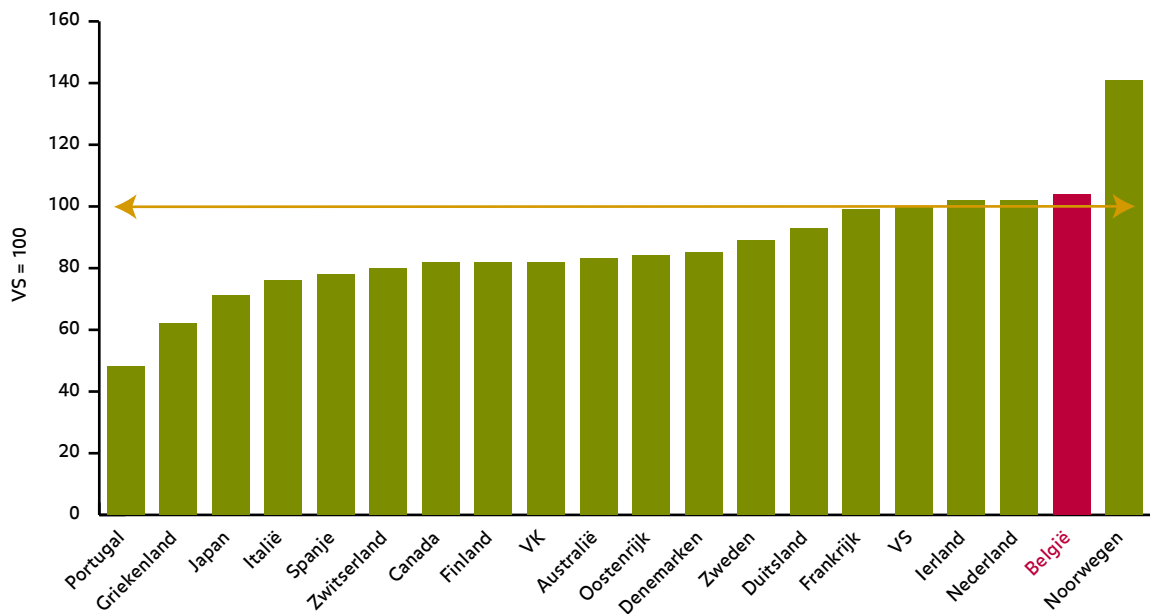
Om de kritieken op het BNP als maatstaf alsook de mogelijke verschillen inzake verdeling verder te pareren hebben we in tabel 2 de evolutie van onze relatieve positie inzake de 'human development index' van de Verenigde Naties weergegeven. Deze index wordt samengesteld op basis van een zeer breed gamma van sociale, economische en maatschappelijk-culturele indicatoren zoals graad van scholing, kindersterfte en levensduur. Tot 2000 konden we binnen de groep van 20 vergelijkbare landen onze positie handhaven maar sindsdien is de achteruitgang op z'n zachtst gezegd merkwaardig. Deze evolutie bewijst dat de relatieve verarming meer is dan puur een kwestie van centen.

Een meer fundamentele reden waarom we ons zorgen moeten maken over onze stand op deze ranglijsten is dat de achteruitgang veel zegt over de productiviteitsontwikkeling van een land, die feitelijk nog belangrijker is dan welke graadmeter dan ook. Samen met onze tewerkstellingsgraad is productiviteit één van de cruciale variabelen die zal bepalen of we de lasten van de vergrijzing zullen kunnen torsen. De uitspraak van de Amerikaanse econoom Paul Krugman ter zake spreekt boekdelen: 'Productivity is not everything,

but in the long run it is almost everything'. Krugman bedoelde dat op langere termijn de verbetering van de levensstandaard bijna volledig afhankelijk is van de mate waarin men de productiviteit van de beroepsbevolking kan laten toenemen. Laten we in wat volgt de productiviteitsontwikkeling in België nader bekijken en in een breder perspectief plaatsen.

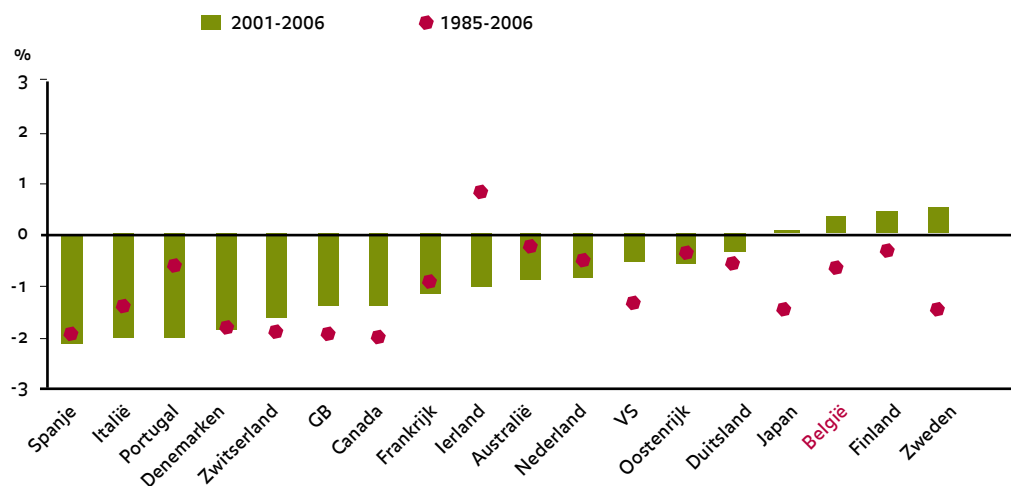
3. De productiviteitsparadox

Indien we de redenering van Krugman, die we volmondig onderschrijven, aftoetsen op basis van het internationaal beschikbaar cijfermateriaal dan gaat het ons land voor de wind. Bijvoorbeeld, in het recentste productiviteitscompendium van de OESO komt België zeer goed uit de verf. Om te beginnen ligt onze arbeidsproductiviteit per gewerkt uur bij de hoogste van de wereld (zie figuur 1). Minder geweten maar even relevant is dat we ook goed presteren op het vlak van twee andere productiviteitsmaatstaven. Zowel met de benutting van kapitaal (figuur 2a) alsook met de multifactorproductiviteit, die de efficiëntie van de gecombineerde inzet van arbeid en kapitaal meet (figuur 2b), zit het goed. Op het eerst zicht doen we het inzake productiviteit in België aldus zeer goed. Niet verwonderlijk dat productiviteit in discussies de doodoener bij uitstek is geworden. Met productiviteit kan men alle kritieken op ons welvaartsmodel in één ruk van tafel vegen. Vooral de vraag naar loonkostenverlaging wordt ermee de kop ingedrukt. Waarom zou die nodig zijn als er zo hard wordt gewerkt?

Figuur 1:
Arbeidsproductiviteit per gewerkt uur.

Bron: OESO

¹ 2001-2004 voor Australië, België, Japan en Zwitserland, 2001-2005 voor Oostenrijk, Denemarken, Finland, Nederland Portugal en Verenigd Koninkrijk.

² 1985-2004 voor Australië, België en Japan, 1985-2005 voor Denemarken, Finland, Nederland en Verenigd Koninkrijk, 1960-2006 voor Spanje, 1991-2006 voor Duitsland, 1995-2004 voor Zwitserland, 1995-2005 voor Oostenrijk en Portugal.

Figuur 2a:

Kapitaalproductiviteit, 2001-2006¹ vergeleken met 1985-2006². Totale economie, groeipercentage op jaarbasis.

Bron: OESO, 2008

Figuur 2b:

Multifactor productiviteit. Bijdrage tot BNP-groei in procentpunten, 1985-2006 en 2001-2006.

Bron: OESO, 2008

Land	Officiële productiviteit *	Land	Maatschappelijke productiviteit **
1 Noorwegen	102.989,0	Noorwegen	79.031,8
2 Verenigde Staten (VS)	92.053,0	Verenigde Staten (VS)	65.213,5
3 Ierland	85.864,1	Ierland	59.725,2
4 België	82.898,4	Zwitserland	56.036,1
5 Frankrijk	78.881,3	Nederland	54.170,7
6 Oostenrijk	75.255,4	Australië	53.348,0
7 Italië	74.144,2	Denemarken	53.290,4
8 Nederland	73.043,4	Zweden	53.201,8
9 Zweden	72.952,4	Canada	52.987,8
10 Canada	72.588,0	Oostenrijk	52.827,7
11 Australië	72.336,4	België	51.049,1
12 Duitsland	70.648,8	Verenigd Koninkrijk (VK)	49.799,6
13 Verenigd Koninkrijk (VK)	70.578,5	Frankrijk	49.480,1
14 Finland	69.901,7	Finland	49.152,4
15 Denemarken	68.673,5	Japan	48.834,0
16 Griekenland	68.179,7	Duitsland	47.971,1
17 Zwitserland	66.483,4	Italië	44.012,4
18 Spanje	65.562,0	Spanje	42.708,2
19 Japan	64.069,5	Griekenland	40.556,3
20 Portugal	42.792,3	Portugal	31.027,7
Eurozone (12)	71.862,6	Eurozone (12)	46.767,0
EU-15	71.625,9	EU-15	47.477,1
OESO	66.603,6	OESO	44.902,7

° Waarden uitgedrukt in dollar en op basis van koopkrachtpariteit.
* Officiële productiviteit meet de gemiddelde toegevoegde waarde per werkende per jaar in dollar.
** Maatschappelijke productiviteit corrigeert het officiële cijfer in de mate dat een deel van de bevolking op actieve leeftijd niet werkt en houdt aldus rekening met een mogelijke onderbenutting van het arbeidspotentieel.

Tabel 3:
Officiële arbeidsproductiviteit versus maatschappelijke productiviteit °.

Bron: VKW Metena op basis van OESO-gegevens

Maar in welke mate is deze intellectuele gemoedsrust gerechtvaardigd? Hoe vallen de uitstekende resultaten op het vlak van productiviteit te rijmen met de eerder matige presaties inzake de evolutie van het BBP per capita. Konden we uit Krugman's stelling, waar theoretisch-economisch geen speld is tussen te krijgen, niet afleiden dat beide op lange termijn min of meer op hetzelfde neerkomen? De clou van het verhaal zit hem in de relativiteit van het begrip productiviteit, zoals blijkt uit tabel 3 waar naast de gewone productiviteit per werkende ook de productiviteit van de bevolking op actieve leeftijd werd opgenomen. Dat laatste geeft een beeld van de mate waarin het menselijk potentieel al of niet goed wordt benut. Onze hoge officiële productiviteitscijfers verhullen blijkbaar dat een groot deel van ons menselijk kapitaal werkloos langs de kant blijft staan. De Belgische maatschappelijke productiviteit ligt bijgevolg aan de lage kant en binnen de groep van 20 staan we weerom in de onderste helft van de rangschikking.

Blijkbaar zijn we de voorbije decennia niet zorgvuldig omgesprongen met de menselijke arbeidsfactor. De reden hiervoor moeten we vooral zoeken in de vormgeving van een lange lijst sociale akkoorden. Het veelgebruikte wonderrecept dat als rode draad werd gebruikt zag er ongeveer als volgt uit: koop sociale akkoorden regelmatig af met arbeidsduurvermindering bij gelijk loon, schuif via het brugpensioen de kosten van herstructureringen af op de belastingbetaler, negeer het probleem van de hoge loonkosten en dwing bedrijven tot arbeidsbesparende technologische vernieuwingen waardoor op termijn alle minder productieve elementen zo snel mogelijk uit het arbeidsproces kunnen worden gedreven. Zo word je de kampioen van de inactiviteit zoals we verderop zullen betogen. Je zal bovendien zien dat je productiviteit na verloop van tijd in de statistieken inderdaad als een raket de hoogte in gaat.

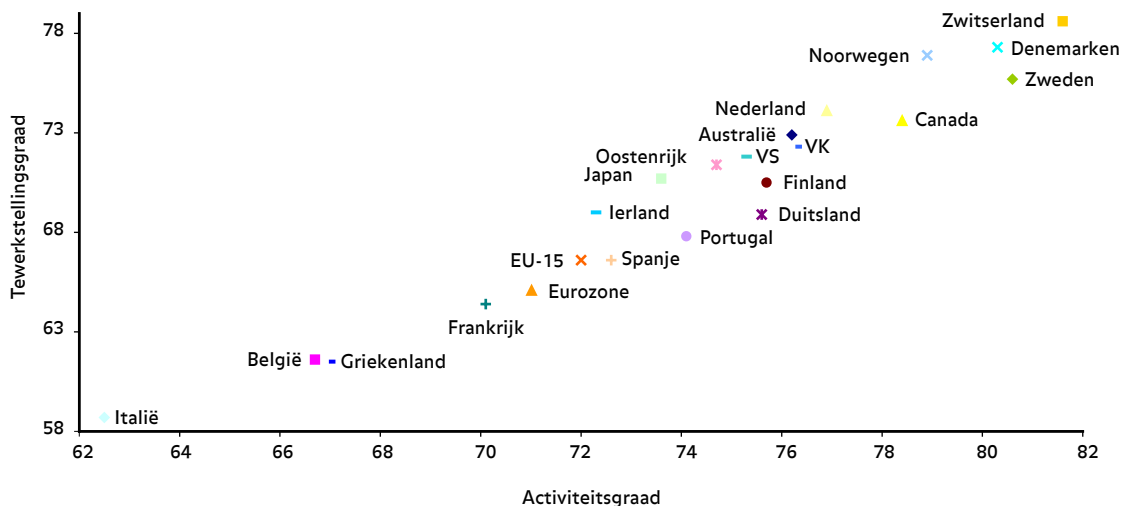
Een te groot gedeelte van onze potentieel actieve bevolking blijft aldus werkloos aan de kant staan. Vaak betreft het laaggeschoolden. Valt deze manier van werken nu te rijmen met het beeld dat wij van een solidair sociaal model bezigen? Met het begrip ‘maatschappelijke productiviteit’ willen wij alvast aangeven dat het niet benutten van het potentieel serieuze gevolgen heeft voor het sociaal weefsel van onze samenleving. Het leidt bovendien geen twijfel dat de hoge officiële arbeidsproductiviteit ook in verband moet worden gebracht met twee typische kenmerken van het Belgisch sociaal model. Naast de hoge loonkosten betreft het ook de lage tewerkstellingsgraad die we in volgende paragraaf van de nodige commentaar zullen voorzien.

4. De arbeidsmarktparadox

Ons welvaartsmodel bracht in de loop der tijd een aantal perverse mechanismen in stelling die hebben geleid tot een grote inactiviteit. Er zijn niet alleen tal van werkloosheidsvallen maar ook het systeem van werkloosheidsvergoedingen is afgeleden van een verzekering naar een permanent uitkeringssysteem. De inactiviteit zet de betaalbaarheid van de sociale zekerheid en het pensioenstelsel in het bijzonder verder onder druk. Hoewel onder het repartitiestelsel de verzekeringsfilosofie allang is verlaten, wordt de houdbaarheid ook nog verder ondermijnd doordat een derde van de pensioenrechten wordt opgebouwd vanuit inactiviteit (werkloosheid, brugpensioen, loopbaanonderbreking,...). Daarmee is de passieve welvaartstaat een feit. Ze steunt op drie elkaar versterkende pijlers, namelijk de hoge inactiviteit, arbeidsuitstotende mechanismen zoals het brugpensioen en een lage werkberedheid.

4.1 Kampioen van de inactiviteit

Laten we nu rechtstreeks naar de kern van ons sociaal welvaartsmodel gaan en onze aandacht toespitsen op de gebrekkige werking van onze arbeidsmarkt zoals die onder meer blijkt uit het feit dat amper 62% van de Belgische beroepsbevolking aan de slag is. Daarmee kent ons land op

Figuur 3: Activiteitsgraad en werkgelegenheidsgraad nauw gerelateerd (2007).

Bron: OESO

Italië, Griekenland en enkele Oost-Europese EU-lidstaten na, de laagste werkgelegenheidsgraad van de ontwikkelde wereld (zie figuur 3). Het verschil met het gemiddelde van de EU-15 bedroeg exact 5 procentpunten wat neerkomt op een werkgelegenheidstekort van 350.000 eenheden. Aangezien het verschil met de EU-15 in 2003 ook reeds 5,2 procentpunten bedroeg, kan men besluiten dat België zijn achterstand ten opzichte van de rest van Europa nauwelijks heeft bijgebeend.

Ook onze activiteitsgraad, zijnde de breuk van de beroepsbevolking met de bevolking op actieve leeftijd, ligt bedroevend laag (figuur 3). De activiteitsgraad meet in welke mate de bevolking op arbeidsleeftijd bereid is om te werken. Slechts 67,1% van onze bevolking op actieve leeftijd is daadwerkelijk beschikbaar voor de arbeidsmarkt tegenover 71,0% voor de eurozone en 71,9% voor de EU-15. In vergelijking met de rest van Europa heeft België aldus een werkwilgentekort van meer dan 330.000.

De fameuze 70%-norm van Lissabon inzake werkgelegenheidsgraad ligt aldus nog mijlenver weg en zal niet gehaald kunnen worden tegen 2010. Enkel een snelle en doortastende activeringspolitiek kan ons op het juiste pad brengen. Zelfs indien alle tot op vandaag beschikbare kandidaten voor een job aan de slag zouden kunnen gaan, zou de werkgelegenheidsgraad stranden op 67,1%. Het behalen van de tewerkstellingsnorm van Lissabon vergt derhalve een activering van meer dan 300.000 Belgen op beroepsactieve leeftijd. Wie mocht twifelen aan de haalbaarheid van deze doelstelling werpt best een blik op tabel 4 waaruit blijkt dat anno 2008 ongeveer 2,3 miljoen Belgen op beroepsactieve leeftijd niet aan de slag zijn. In de categorie 25-49 jaar zit nog een potentieel van 436.791 zogenaamde 'niet werkende niet werkzoekenden' waarvan minstens een groot deel zou moeten kunnen worden geactiveerd. Tegelijk valt het op dat de grootste inactieve groep zich bevindt in de leeftijdscategorie 50-64 jaar waar het aantal niet werkenden groter is dan de werkende cohorte.

Een blik op figuur 3 suggereert dat het geen toeval kan zijn dat zowel onze tewerkstellings- als activiteitsgraad bij de laagste van de ontwikkelde wereld liggen. Landen met een hoge activiteitsgraad presteren ook sterk inzake werk-

	15-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	Totaal
Werkloos	70.350	219.047	47.360	336.757
Werkend	355.822	3.091.781	965.572	4.413.176
Inactief	867.462	436.791	998.645	2.302.898
Totaal	1.293.634	3.747.619	2.011.577	7.052.830

Tabel 4:

Arbeidssituatie beroepsbevolking (15-64 jaar), 1ste kwartaal 2008.

Bron: NIS, FOD Economie, Europese Arbeidskrachtentelling.

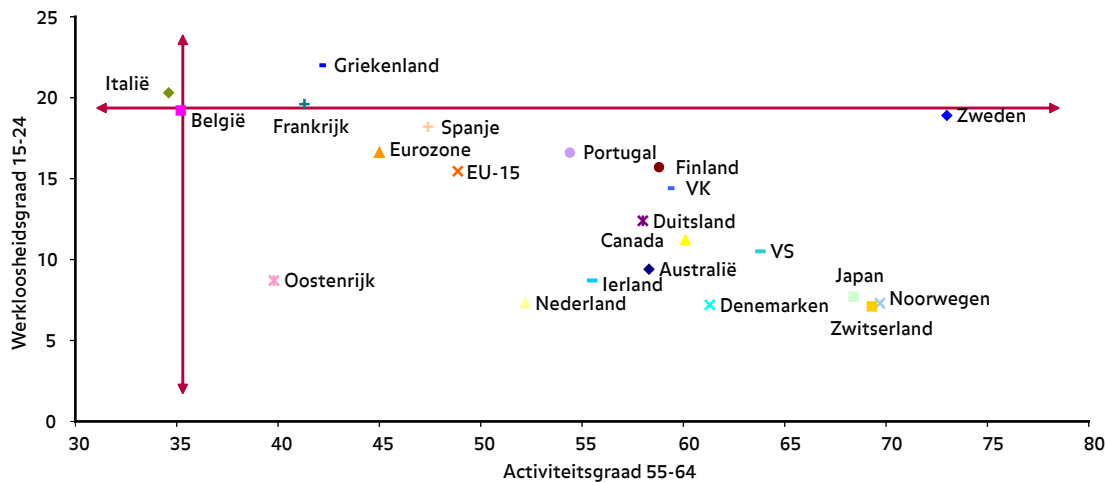
gelegenheid. Behoudsgezinde critici werpen graag op dat een lage activering mogelijk is een gevolg is van zwakke tewerkstellingskansen. Het fatsoen wil dat eerst de kans op het vinden van een job moet toenemen vooraleer men mensen aanpoort tot een grotere werkbereidheid. Daarmee legt men de bal in het kamp van de werkgevers die zogezegd onvoldoende jobs genereren.

Maar, hoe valt de acute arbeidskrapte in Vlaanderen, die inmiddels al 8 jaar standhoudt, met deze redenering te rijmen? In mei 2008 werd in Vlaanderen de kaap van 50.000 openstaande vacatures bereikt. Arbeidsmarktspecialisten wijzen erop dat dit slechts het topje van de ijsberg is. De helft van deze vacatures betreft jobs voor niet- of laaggeschoolden. Hoe verklaren we dit? Het echte probleem is dat te veel beleidsverantwoordelijken de arbeidsmarkt beschouwen als een reservoir met een vast aantal jobs. Volgens dergelijke visie is de ene zijn dood, de andere zijn brood. Onder die premisse heeft het weinig zin om werklozen te activeren. Maar wat als de redenering fout is? De kromheid van deze gangbare arbeidsmarktvisie wordt overduidelijk geïllustreerd door de wijze waarop het brugpensioen in ons land een verworven recht is geworden en de werking van onze arbeidsmarkt gedurende decennia volledig heeft ontwricht.

4.2 Brugpensioensprookje is uit

Een van de meest treffende voorbeelden die aantonen dat een lage activiteitsgraad wel degelijk een nefaste invloed kan hebben op de tewerkstellingscreatie, is het systeem van het brugpensioen. Decennialang is men er in ons land heilig van overtuigd geweest dat elke bruggepensioneerde plaats zou vrijmaken voor een jongere collega. Achteraf gezien was deze redenering zo lek als een zeef. Het brugpensioensprook-

Figuur 4:
Vervroegde uittreding creëert geen jobs voor jongeren (2007).

Bron: OESO

je is uitgedraaid op een nachtmerrie en staat in de literatuur bekend als 'the lump of labour fallacy'. Vrij vertaald betekent dit: de foutieve redenering die ervan uitgaat dat de arbeidsmarkt een gesloten systeem is met een vast aantal jobs. In een recente paper van het IMF werd de correctheid van de aangenomen 'fallacy' volledig bevestigd op basis van de Belgische ervaringen met het brugpensioen (Jousten et al., 2008). De auteurs tonen aan dat onze systemen van vervroegde uittreding zelfs hebben geleid tot slechtere arbeidsmarktvooruitzichten voor jongeren.

Wie dat niet gelooft werpt best een blik op figuur 4 die aangeeft dat een hoge activiteitsgraad bij ouderen perfect kan gecombineerd worden met een lage werkloosheidsgraad bij jongeren. In de groep van 20 industrielanden zijn er slechts twee landen (Griekenland en Frankrijk) met én een hogere activiteitsgraad bij ouderen én een hogere werkloosheid bij jongeren. Italië doet op beide fronten slechter dan bij ons. Zweden is binnen de groep van 20 landen eerder een uitzondering. De situatie in alle overige landen suggereert dat een hoge activiteitsgraad bij ouderen de kansen van jongeren niet benadeelt. Daarmee lijkt België twee keer de pineut. De werkloosheidsgraad bij jongeren ligt hardnekkig hoog en tegelijk staat het zo goed als vast dat ook de 50% norm van Lissabon inzake de tewerkstelling van 55-plussers tegen 2010 evenmin zal gehaald worden.

Wat is nu de intuïtie achter deze observatie? Ten eerste, er is de grote mismatch inzake kwalificaties. De populatie jeugdwerklozen bestaat sinds jaar en dag vooral uit ongeschoolde jongeren. Het is niet omdat een gekwalificeerde oudere de arbeidsmarkt verlaat dat er een ongekwalificeerde jongere die plaats zo maar kan innemen. Dat het onderwijsysteem veel te weinig is gericht op leerervaring, maakt

de kans op een kwalificatiemismatch alleen maar groter. Daarbovenop dreigt nog eens een motivatiemismatch. Die ontstaat wanneer jongeren tijdens hun eerste werkervaring vaststellen dat ze slecht zijn voorbereid of wanneer blijkt dat ze netto niet genoeg verdienen in verhouding tot de sociale uitkeringen bij niet activiteit. Ten derde, een hogere activiteitsgraad leidt in het algemeen tot meer dynamiek op de arbeidsmarkt. Mensen worden gestimuleerd tot meer zelfredzaamheid. Ook ontstaat er een betere arbeidsethos naarmate meer mensen in de sociale omgeving effectief werken of werk zoeken. Tot slot mogen we verwachten dat naarmate meer vacatures in een fase van hoogconjunctuur worden ingevuld, dit positieve effecten genereert op de conjunctuurcyclus zelf die daardoor langer zal duren. Extra jobs leiden immers tot meer consumptie en meer economische groei. Zonder dit te willen overdrijven, mogen we aannemen dat een toename van het arbeidsaanbod de economische groei aanwakert. Niet voor niets vormt de vergrijzing een groot gevaar omdat zich dan precies het tegenovergestelde gaat voordoen, namelijk een krimp in het arbeidsaanbod.

4.3 Werkbereidheid onder nul

Voorliggende paragraaf is gebaseerd op het werk van Prof. Jozef Konings van de K.U. Leuven die in enkele baanbrekende papers uitlegt hoe het komt dat in ons land enkele recente algemene lastenverlagingen minder positieve tewerkstellingseffecten hebben gegenereerd dan men zou verwachten op basis van internationaal onderzoek en ervaringen.¹ De economische literatuur stelt dat algemene lastenverlagingen de voorkeur genieten boven verminderingen die sterk gericht zijn op specifieke groepen werklozen. Prof. Konings legt uit

¹ Een exemplaar van het recentste onderzoek is downloadbaar van de website www.vkwmetena.be

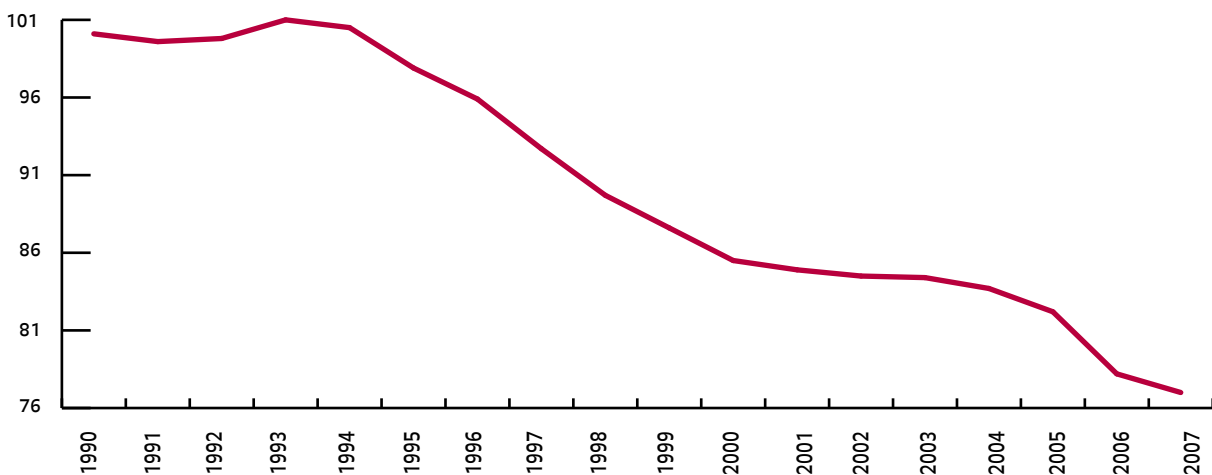

waarom een verlaging van de werkgeversbijdragen de afgelopen jaren niet heeft geleid tot de gewenste terugdringing van de werkloosheid. De bereidheid tot werken is vandaag in België zo laag dat tienduizenden vacatures gewoon niet meer ingevuld geraken. Hierdoor kan de loondiscipline ondermijnd worden en kunnen loonlastenverlagingen opgesoupeerd worden onder de vorm van loonstijgingen. Ook kan het zijn dat een slechte match tussen kandidaat werknemers en werkgevers het succes van een tewerkstellingpolitiek in de weg staat. Op basis van een empirisch vergelijkend onderzoek met Denemarken toont professor Konings aan dat de verschillen inzake het systeem van werkloosheidsverzekering significant zijn. De hoogte van sociale transfers vormt een belangrijke rem op het vinden van een nieuwe baan. In Denemarken heeft eenzelfde transfer een veel minder negatief effect. Een belangrijke factor daarbij is wellicht het uitdovend karakter van de Deense werkloosheidsuitkeringen, in tegenstelling tot de Belgische. Zonder een ver doorgedreven activering is een beleid van lastenverlaging via werkgeversbijdragen gedoemd tot mislukken. De vraag naar jobs neemt toe maar de invulling blijft uit. Zonder grondige activering van het aanbod vangt elke vorm van vraagpolitiek bot.

5. De concurrentiekrachtparadox

5.1 Marktaandelen

Heeft ons land daadwerkelijk een probleem inzake concurrentiekracht? Ook dit lijkt weerom een paradox. Hoe kan een economie die zoveel exporteert en een overschot op de lopende rekening boekt, gebukt gaan onder een gebrek aan concurrentiekracht? Om te beginnen moet gesteld worden dat dit overschot de laatste jaren smelt als sneeuw voor de zon. De eerste helft van 2008 dook de handelsbalans in het rood. Uiteraard weegt de daling van de dollar op de export en stuwten hogere olieprijsen de importrekening de hoogte in maar ook zonder deze elementen vertoont de Belgische handelsbalans tekenen van zwakte. Een meer fundamentele bedenking is dat een groot overschot op de lopende rekening niet noodzakelijk betekent dat het goed zit met de concurrentiekracht van een land (voor een meer gedetailleerde argumentatie op dat vlak verwijzen we naar de VKW Metena Beleidsnota 14 alsook Monografie 5). Een meer cruciaal teken aan de wand is dat de Belgische economie marktaandelen verliest bij bosjes. Vergelijken binnen de groep van 20 industrielanden verloor België sinds 1990 reeds 23% marktaandeel (zie figuur 5).

Figuur 5:
Marktaandelenverlies Belgische economie sinds 1990.

Bron: OESO, eigen berekeningen

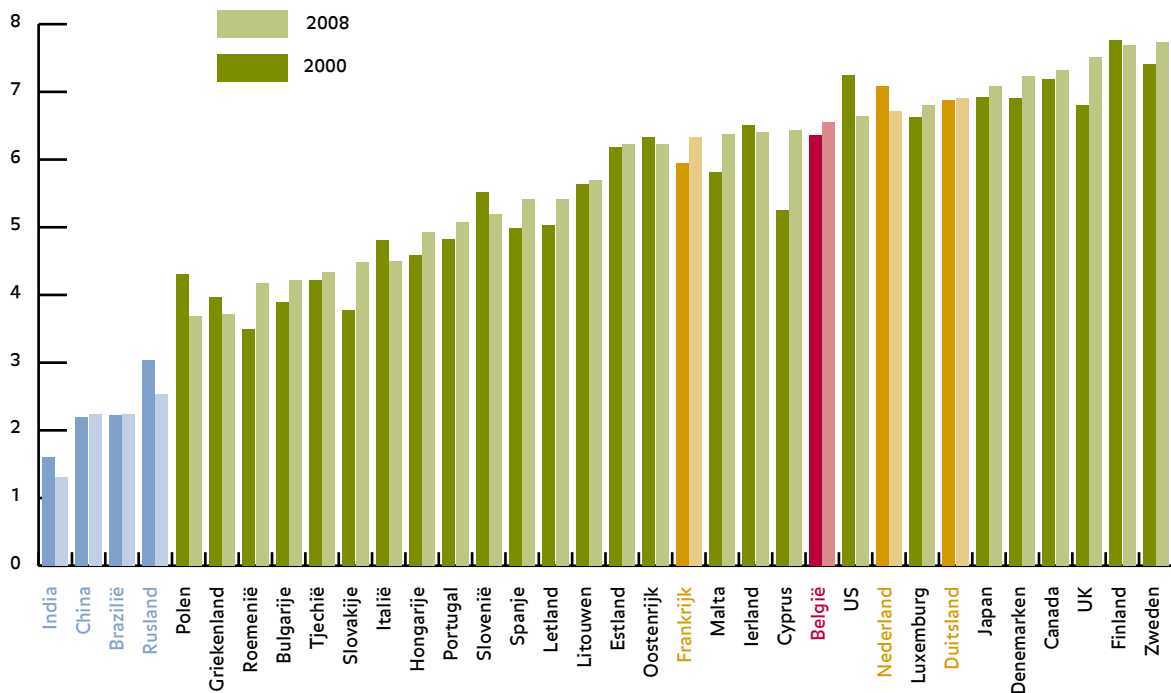
5.2 MEGA-index

Nieuwe concurrentiekrachttheorieën wijzen op het belang van meer kwalitatieve factoren naast kostenelementen en relatieve prijzen. Globaal onderscheidt men vier clusters, m.n. flexibiliteit, kwaliteit van de overheid, ondernemerschap & innovatie en normen & waarden. Deze nieuwe factoren kunnen verklaren waarom bijvoorbeeld Scandinavische landen, die slecht scoren inzake loonkosten, toch overeind blijven in de globale concurrentiestrijd.

In samenwerking met prof. Dr Lode Vereeck van de Universiteit Hasselt, werd voor de tweede keer de Metena Economic Government and Attitude Index berekend. Hij is gebaseerd op 27 indicatoren die relevant zijn voor de vier genoemde kwalitatieve clusters. Op basis daarvan werd een score tussen 0 (slechtste) en 10 (beste) berekend voor de onderzochte landen. We hebben ons ook voor dit onderzoek

beperkt tot de landen van de Europese Unie, de Verenigde Staten, Canada, Japan en de BRIC-landen (Brazilië, Rusland, India en China).

Van de 34 onderzochte landen bekleedt België in de MEGA-index de 11de plaats (figuur 6). Daarmee doen we even goed of slecht als vorig jaar. De Noord-Europese en enkele Angelsaksische landen blijven aan de kop van het klassement. Van onze drie belangrijkste handelspartners doen Duitsland en Nederland het beter, terwijl Frankrijk volgt op enige afstand. Dit wijst erop dat we heden onze loonkostenhandicap niet kunnen compenseren door een beter structureel economisch beleid. We moeten dus niet de illusie koesteren dat onze zwakke positie inzake loonkosten of energieprijzen zonder meer goedmaken met andere concurrentiekracht-bepalende factoren.

Figuur 6: Marktaandeelverlies Belgische economie sinds 1990.

Bron: OESO, eigen berekeningen

5.3 Wisselkoers en loonkosten

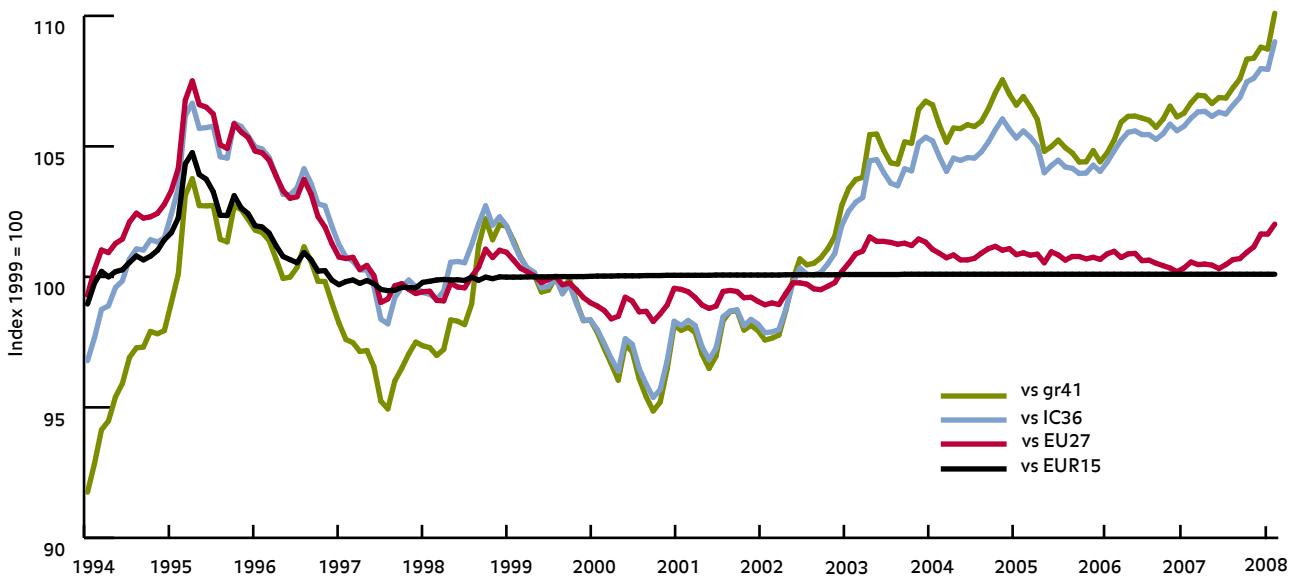
5.3.1 Wisselkoers

Aangezien de MEGA-index laat uitschijnen dat België niet schitterend scoort op het vlak van kwalitatieve en niet-kostenfactoren is het van belang na te gaan hoe we scoren op het vlak van kostenfactoren. Daarbij baseren we ons op twee indices van de Europese Commissie. We starten met de evolutie van de nominale effectieve wisselkoers die niets meer of minder is dan de gewogen gemiddelde wisselkoersevolutie van een munt versus andere munten in een korf. De weging gebeurt op basis van dubbele exportgewichten. De berekeningen werden uitgevoerd voor de Belgisch-Luxemburgse Unie ten aanzien van verschillende handelsblokken. Volgens figuur 7 werd België in termen van wisselkoers de jongste jaren fors duurder. Ten opzichte van de eurozone (EA15), die inmiddels 15 landen telt, is er uiteraard geen verandering maar ten opzichte van de EU27 is de stijging van de index minstens opvallend. Wanneer we de unie verder uitbreiden tot een groep van 36 industrielanden (IC36) - zijnde de EU-

27 inclusief Noorwegen, Zwitserland, Australië, de VSA, Canada, Japan, Mexico, Nieuw-Zeeland en Turkije – dan moeten we vaststellen dat de nominale wisselkoers van de BLEU sinds 2000 nog veel sterker apprecieerde. De daling van de dollar is hier uiteraard doorslaggevend maar toch zien we dat ook ten aanzien van de IC36 uitgebreid met Rusland, China, Brazilië, Korea en Hong Kong (GR41), er sprake is van een gelijkaardige wisselkoersappreciatie.

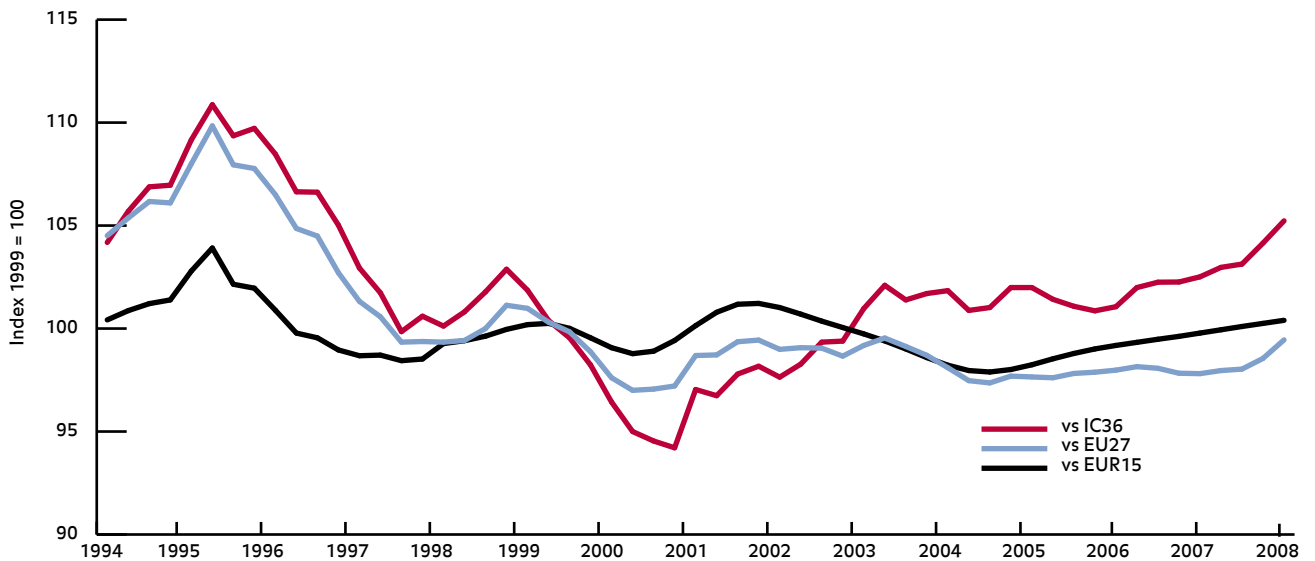
5.3.2 Loonkosten

Naast wisselkoersen spelen ook andere factoren een rol. Traditioneel zijn loonkosten voor België een belangrijk aandachtspunt. Laten we eens bekijken of de Belgische loonkostenhandicap de afgelopen jaren kon worden gereduceerd. Figuur 8 geeft de reële effectieve wisselkoers van de BLEU in termen van loonkosten ten aanzien van elk van de verschillende handelsblokken. De indices worden opgebouwd door de gewone wisselkoers te corrigeren voor loonkosten per eenheid product. Die laatste zijn simpelweg de nominale loonkosten gecorrigeerd voor productiviteit. Het opvallendste feit hier is de kostenontsporing ten aanzien van de rest

Figuur 7: Nominale effectieve wisselkoers (BLEU).

Bron: Europese Commissie

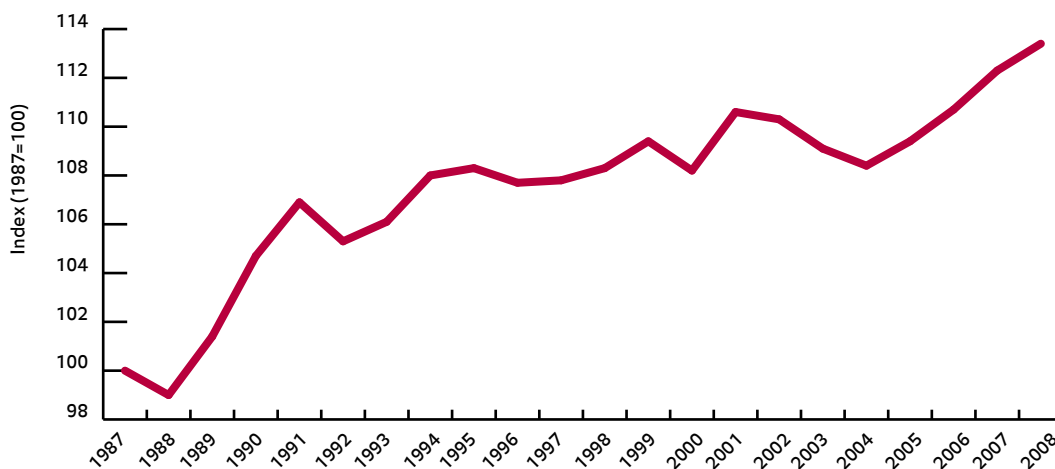
Figuur 8:
Reële effectieve wisselkoers op basis van loonkosten per eenheid product.

Bron: OESO, Europese Commissie

van de eurozone vanaf 2004. Voorlopig stijgen we daarmee nog niet uit boven het niveau van 1999.

De evolutie ten aanzien van de EU27 en de IC36 wijst in dezelfde richting. Ten opzichte van de IC36 werden we sinds 2001 reeds 12% duurder. Uiteraard spelen daar opnieuw wisselkoersbewegingen wat niet wegneemt dat deze evolutie de nodige aandacht verdient. Dat geldt ook voor het feit dat we duurder zijn geworden ten opzichte van onze drie buurlanden zoals in figuur 9 wordt weergegeven. Dat laatste is niet

bepaald een feit waar men lichtzinnig moet over heen stappen. Ons land beschikt immers over een wetgevende basis die strikt oplegt dat de Belgische loonkosten in de pas moeten blijven met het gewogen gemiddelde van de loonkosten in Duitsland, Nederland en Frankrijk. De OESO verwacht dat eind 2008 de ontsporing sinds 2004 bijna 5% zal bedragen. Gemeten sinds 1987 stegen de loonkosten bij ons reeds 13,4% vlugger dan in de buurlanden. Dit verschil betreft de inmiddels berucht geworden Belgische loonkostenhandicap met de buurlanden.

Figuur 9:
Reële effectieve wisselkoers op basis van loonkosten per eenheid product ten opzichte van de drie buurlanden.

Bron: OESO, eigen berekeningen

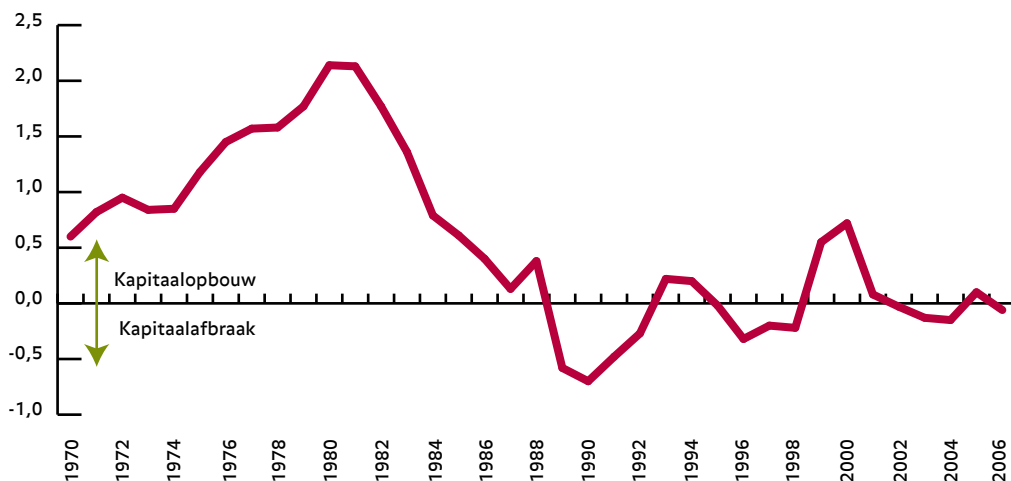
6. De infrastructuurparadox

Een van de elementen die in de internationale concurrentiestrijd meespeelt, is de infrastructurele uitbouw. Het heet dan dat België en zeker Vlaanderen vol beton ligt en volledig is volgebouwd. Deze eerder gevoelsmatige indruk vertaalt zich in concurrentie-indexen à la IMD en het World Economic Forum gewoonlijk in een goede score. Maar ook hier moeten we ons afvragen hoelang we deze plaat nog zullen mogen opleggen. Figuur 10 tekent het verloop van de netto kapitaalvorming door de overheid sinds 1970. Netto kapitaalvorming verkrijgt men door elk jaar van de totale overheidsinvesteringen de depreciatie af te trekken. Tot begin jaren tachtig voegde onze overheid elk jaar een flink stuk kapitaal toe aan de uitstaande stock. Maar vanaf de periode van het herstelbeleid werd er steeds minder nieuw kapitaal toegevoegd. Vanaf eind jaren tachtig overtrof de veroudering zelfs de hoeveelheid nieuwe investeringen met een kapitaalafbraak tot gevolg. Vanaf dan kent de netto kapitaalvorming een zwalpend verloop.

Op het eerste zicht zou men kunnen besluiten dat de kapitaalstock sindsdien nog min of meer wordt in stand gehouden, aangezien nieuwe investeringen en depreciatie elkaar in evenwicht houden. Maar, dit is slechts schijn. Er zijn sinds begin jaren negentig in ons land ook nieuwe inves-

teringsprojecten uitgevoerd, denk maar aan de verdere uitbouw van de Vlaamse havens en de projecten van het BAM in Antwerpen. Concreet betekent dit dat de reeds voordien bestaande infrastructuur minstens verouderd en niet behoorlijk in stand wordt gehouden. Daarbij komt dat de erosie van infrastructuur een proces is dat slechts zeer geleidelijk verloopt. Dag na dag, maand na maand, jaar na jaar takelt het wegennet langzaam maar zeker af, worden bruggen overbelast en gebouwen instabiel. Wie zich regelmatig met de wagen naar het buitenland begeeft, kan het verschil in kwaliteit van wegdek aan den lijve ondervinden. Dit is maar één klein voorbeeldje van de wijze waarop het erosieproces van infrastructuur traag en haast bewusteloos aan de oppervlakte komt. De vraag is hoelang we dit proces van constante onderinvestering kunnen volhouden.

Een vraag die hier moet beantwoord worden, is of de verkoop van overheidsgebouwen die onder de regeringen Verhofstadt I en II opgang heeft gemaakt iets afdoet aan het hier gebrachte verhaal. Voor zover deze operaties worden geboekt als desinvestering kunnen ze mee helpen verklaren waarom er in recentere jaren weinig werd geïnvesteerd. Hierbij zijn toch enkele bedenkingen op hun plaats. Primo, de bedragen die met de verkoop gemoeid zijn, zijn niet sub-

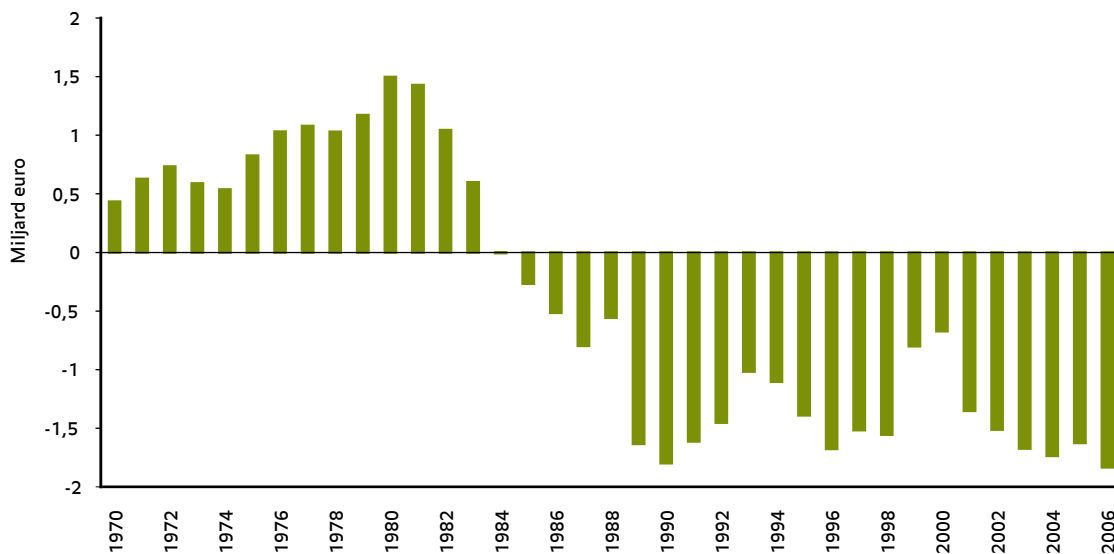
Figuur 10:
Netto kapitaalvorming overheid 1970-2006.

Bron: Eurostar, eigen berekeningen

stantieel genoeg om de fundamentele trend die reeds lang voordien werd ingezet grondig te wijzigen. Secundo, de verkoop van gebouwen camoufleert een ander erosieproces dat we in de volgende paragraaf aansnijden, namelijk het systematisch beter voorstellen van de financiële toestand van het land door middel van allerlei cosmetische opsmukoperaties.

Als voorsmaakje vergelijken we in figuur 11 de netto kapitaalvorming van de Belgische overheid sinds 1970 met het gemiddelde van de 12 landen die van bij de conceptie toetra-

den tot de eurozone. Hoewel de eurozone pas bestaat sinds 1999 vormt deze korf van landen ons inziens ook voor de decennia voordien een interessante vergelijkingsbasis op het vlak van infrastructurele uitbouw. De figuur geeft voor elk jaar weer hoeveel miljard euro de Belgische overheid minder of meer heeft geïnvesteerd ten opzichte van het gemiddelde van de 12 van het eerste uur. De berekening is gebaseerd op de verhouding netto/bruto kapitaalvorming. Concreet investeerde België tot 1985 meer dan het gemiddelde van de eurozone om nadien systematisch te onderinvesteren.

Figuur 11:
Investeringsstekort of overschot Belgische overheid in vergelijking met gemiddelde eurozone.

Bron: Eurostar, eigen berekeningen

7. De budgettaire paradox

In eigen land kreeg het jaar 2000 ook op fiscaal vlak een magisch tintje. Halverwege het jaar kondigde de Hoge Raad van Financiën aan dat men in 2000 zou afstemmen op een begroting in evenwicht. Volgens de raad was dat puike resultaat vooral te danken aan de uitzonderlijk hoge economische groei die achteraf gezien inderdaad piekte op een niveau van 3,8%. Daardoor kon het evenwicht twee jaar vlugger worden bereikt dan in het stabiliteitspact 2000-2003 was voorzien (zie tabel 5). Toenmalig minister van Begroting Johan Vande Lanotte kon zijn geluk niet op. De uitspraak van de nadien als goudhamster bejubelde excellentie dat het al van de tijd dat de dieren spraken geleden was dat de Belgische overheidsrekeningen niet in het rood eindigden, zou nog lang nazinderen. Om het historisch karakter van deze puike prestatie kracht bij te zetten werd in de regeringscommunicatie gewag gemaakt van het referentiejaar 1950.

Het feit van een begroting in evenwicht was inderdaad een historische prestatie en mocht zeker niet alleen op het conto van de toenmalige regering worden geschreven. Maar anno 2000 zag het er naar uit dat het niet bij dat ene resultaat zou blijven. De Hoge Raad van Financiën zag nieuwe beleidsruimtes en beval de regering aan een voorzichtig begrotingsbeleid te voeren. Ze stelde een scenario voor waarbij de reële groei van de primaire overheidsuitgaven jaar-

lijks beperkt zou worden tot 1,8 procent. Zo zouden – met de vergrijzing in het achterhoofd - snel de noodzakelijke begrotingsoverschotten opgebouwd kunnen worden. Die overschotten zouden tevens leiden tot een versnelde schuldafbouw. Vande Lanotte zag die aanbevelingen perfect sporen met zijn goudhamsterprincipe.

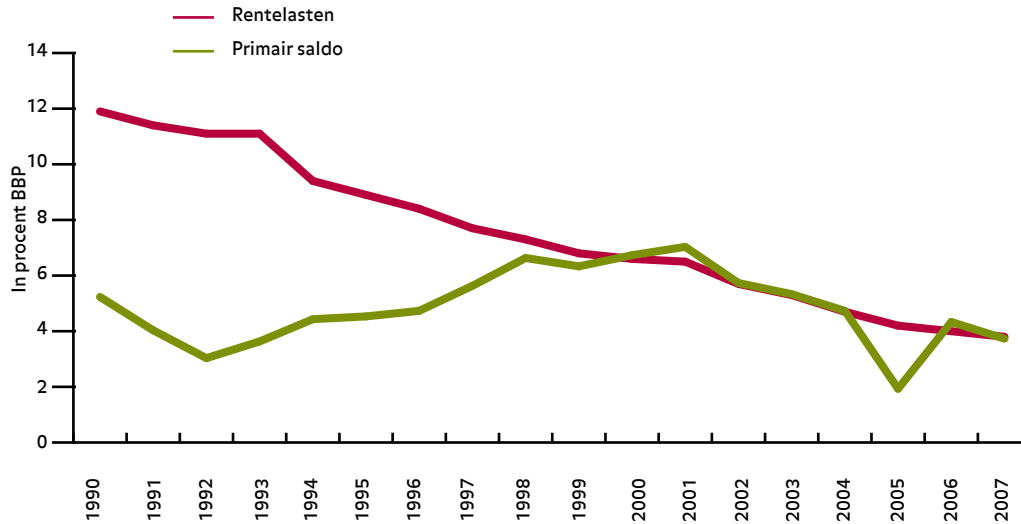
Een blik op tabel 5 leert ons echter dat er van de mooie vooruitzichten niet veel in huis is gekomen. Jaar na jaar werden de begrotingsnormen van het Stabiliteitsprogramma vooruitgeschoven. De Belgische stabiliteitsprogramma's, die kaderen in het Europees Stabiliteits- en Groeipact waarin de lidstaten van de EMU zich ertoe hebben verbonden om begrotingsdoelstellingen op middellange termijn na te streven, werden daarmee volledig uitgehold. Figuur 12 laat zien hoe dit komt. Waar voor 2000 dalende rentelasten werden gebruikt voor een versterking van het primair saldo, bouwt men vanaf 2002 het primair saldo terug af. Het primair saldo bekommt men door van alle overheidsinkomsten de gewone uitgaven (zonder rentelasten) af te trekken. Meer inkomsten en minder uitgaven verbetert het primair saldo. Dankzij de dalende rentelasten – en een resem eenmalige opbrengsten - slaagt men er na de eeuwwisseling in om de begroting in evenwicht te houden.

In procenten van het BBP

Doelstellingen volgens	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Stabiliteitsprogramma 1999-2002	-1,3	-1,0	-0,7	-0,3									
Stabiliteitsprogramma 2000-2003		-1,0	-0,5	0,0	0,2								
Stabiliteitsprogramma 2001-2005			0,2	0,3	0,5	0,6	0,7						
Stabiliteitsprogramma 2002-2005				0,0	0,5	0,6	0,7						
Stabiliteitsprogramma 2003-2005					0,0	0,3	0,5						
Stabiliteitsprogramma 2004-2007						0,0	0,0	0,0	0,3				
Stabiliteitsprogramma 2005-2008							0,0	0,0	0,3	0,6			
Stabiliteitsprogramma 2006-2009								0,0	0,3	0,5	0,7		
Stabiliteitsprogramma 2007-2010									0,3	0,5	0,7	0,9	
Stabiliteitsprogramma 2008-2011										0,0	0,3	0,7	1,0
Gerealiseerd vorderingensaldo	-0,5	0,1	0,6	0,0	0,0	0,0	-2,3	0,3	-0,2	?	?	?	?

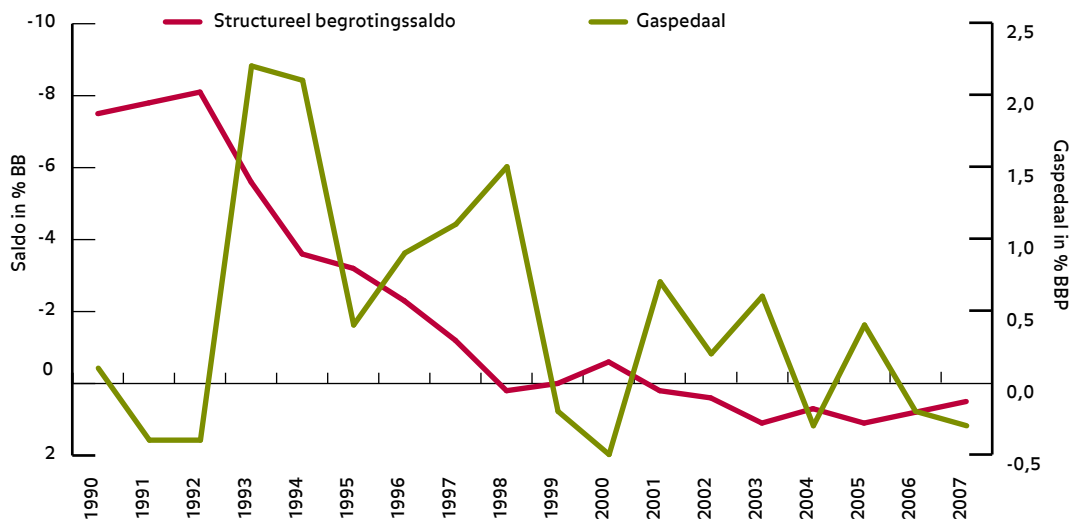
Tabel 5: Afglijden der begrotingsnormen.

Bron: Stabiliteitsprogramma's, NBB

Figuur 12:
Dalende rentelasten opgesoupeerd.

Bron: OESO

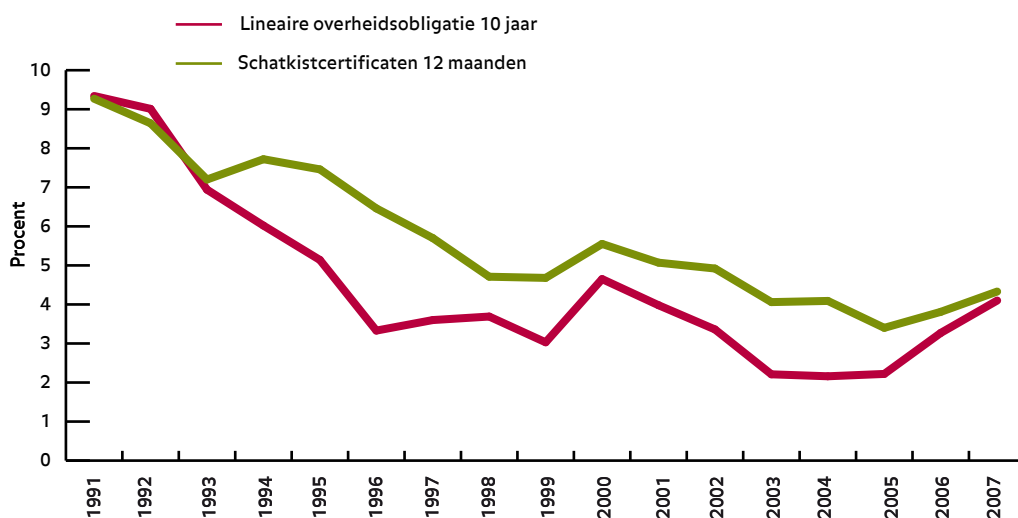
Figuur 13:
Begrotingssaldo en gaspedaal schuldaufbouw (opmerking: Voor de jaren 2005 en 2006 werd geen rekening gehouden met afwikkeling van de overname van de NMBS schuld en het dispuut omtrent Infrabel. Dit werd bewust niet opgenomen omdat dit een boekhoudkundige operatie is die de indruk zou geven dat het gaspedaal in 2005 volledig wordt losgelaten om vervolgens in 2006 diep te worden ingedrukt.).

Bron: OESO, NBB, Eurostat, eigen berekeningen

De nefastheid van deze werkwijze begrijpt men pas wanneer men beseft dat het primair saldo fungeert als een budgettaire buffer. Hoe meer saldo, hoe groter de buffer. De tan-

dem rentelasten en primair saldo heeft echter ook nog een andere betekenis die we schetsen in figuur 13 waar we de

Figuur 14:
Korte en lange intrest op overheidsschuld.

Bron: OESO

evolutie van het structureel begrotingssaldo afzetten tegenover een gaspedaal voor schuldafbouw.

Het structureel saldo is het gewone vorderingensaldo van tabel 5 maar dan gezuiverd van conjuncturele en eenmalige factoren. De beleidsorthodoxie gericht op schuldafbouw stellen we voor door middel van een gaspedaal en wordt gedetermineerd door de evolutie van het structureel primair saldo en de wijziging in de rentelasten. Meer inkomsten en minder uitgaven verbetert het primair saldo waardoor het gaspedaal voor schuldafbouw dieper wordt ingedrukt. Omgekeerd leidt een daling van de rentelasten tot een snellere afbouw van de schuld. De daling van de rentelasten kan niet voor de volle honderd procent op het conto van het beleid worden gezet, aangezien ook de stand van de rente, die vooral door de internationale markten wordt bepaald, hier meespeelt.

Zoals figuur 14 aangeeft, is de evolutie van de rente op overheidspapier in de periode 1993-1999 en 2000-2005 vrij

gelijkaardig. De daling van de rente is na de eeuwwisseling iets minder uitgesproken maar nog steeds substantieel. Er is met andere woorden geen reden waarom men na de eeuwwisseling het pad van de budgettaire orthodoxie, dat in de periode 1993-1998 werd ingeslagen, niet heeft vervolgd. Zeker in de periode 2004-2007 met gezien de relatieve hoogconjunctuur, was veel meer mogelijk.

In een recente working paper die de budgettaire haalbaarheid van de vergrijzingskosten bestudeert, merkt het Planbureau droogjes op dat de minder gunstige situatie in vergelijking met het begin van de jaren 2000 een gevolg is van 'vooral het begrotingsbeleid dat in de voorbije regeerperiodes werd gevoerd: sinds 2000 wordt de daling van de rentelasten aangewend om een structurele daling van de ontvangsten en een stijging van de uitgaven te financieren, en dus niet opgespaard om de toekomstige kosten van de vergrijzing op te vangen'. In de paper wordt een explosief begrotingstraject op langere termijn niet uitgesloten.

8. Besluit

In deze beleidsnota werd aangetoond dat we ons serieuze vragen mogen stellen bij de houdbaarheid van het Belgisch welvaartsmodel. In vergelijking met twintig vergelijkbare rijke landen boeren we zowel inzake de puur materiële als de meer welzijnsmatige invulling van rijkdom ferm achteruit. We vertaalden deze relatieve verarming in vijf paradoxen:

Onze hoge productiviteit lijkt onaantastbaar maar indien we rekening houden met het feit dat in ons land een groot deel van het menselijk kapitaal werkloos aan de kant blijft staan dan zakken we in de groep van 20 landen van een vierde naar een elfde plaats terug.

Er zit aldus iets grondig fout op onze arbeidsmarkt en dit wordt verder geïllustreerd aan de hand van de arbeidsmarktparadox. Nefast is dat het succes van een tewerkstellingsbeleid, bijvoorbeeld door middel van loonlastenverlaging, simpelweg wordt gehypothekeerd door een gebrek aan kandidaten langs het arbeidsaanbod. Terwijl tienduizenden vacatures niet ingevuld geraken, staan 2,3 miljoen Belgen op arbeidsactieve leeftijd volledig buiten de arbeidsmarkt.

België staat bekend als een exportkampioen maar het tempo waarmee onze exporteurs marktaandeelen verliezen doet vermoeden dat ook op dat terrein de schijn bedriegt. De actualisering van onze MEGA-index toont aan dat de hoge loonkosten niet worden gecompenseerd door andere concurrentiebepalende factoren.

Dat onze schijnbaar ijzersterke infrastructuur al meer dan 20 jaar onderhevig is aan een sluipende erosie kan die situatie alleen maar verergeren. Daarmee is ook de infrastructuurparadox een feit.

Tenslotte is er de begrotingsparadox. Los van de eenmalige maatregelen verhullen de begrotingen in evenwicht vanaf de eeuwwisseling een veel fundamenteeler euvel. De dalende rentelasten werden opgesoupeerd en er werd fors ingeteerd op het primair saldo. Daarmee werd het gaspedaal van de schuldafbouw nagenoeg volledig losgelaten.

De conclusie van het verhaal is dat zeker binnen een omgeving gekenmerkt door een zware financiële crisis, een neergaande conjunctuur en zo mogelijk nog versnellende internationale verschuivingen, een snelle en adequate bijsturing van het beleid zich opdringt. Er is nog geen man overboord maar de tijd van ik stond erbij en ik keek ernaar is verlopen. Dat we als klein land (of regio) onmachtig zouden zijn om tegen de internationale stroom op te roeien, is onzin. In het verleden leverde diverse kleine landen het bewijs daarvan. Het enige wat nodig is om de paradoxen die het Belgisch model stilaan maar zeker ondergraven uit de wereld te helpen, is politieke moed.

Bibliografie

Annett, A. (2007). Lessons from Successful Labor Market Reformers in Europe, International Monetary Fund, IMF Policy Discussion Paper, PDP/07/1, May.

Jousten, A., Lefebvre, M., Perelman, S., Pestiau, P. (2008). The Effects of Early Retirement on Youth Unemployment: The Case of Belgium, International Monetary Fund, IMF Working Paper, WP/08/30.

Konings, J., Persyn, D. (2008). Zin of Onzin van structurele lastenverminderingen?, Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen, K.U.Leuven, juni.

Janssens, G., Van Overtveldt, J. (2006). Processie van Echternach. Het Belgische concurrentievermogen: twee vooruit, drie achteruit. Beleidsnota nr. 14. Wilrijk: VKW Denktank.

Janssens, G., Ven, C., Vereeck, L. (2007). Concurrentiekracht en deugdelijk economisch bestuur. Welke beleidselementen bepalen onze concurrentiekracht? Beleidsnota nr. 21. Wilrijk: VKW Denktank.

Saintrain, M., Weemaes, S. (2008). Begrotingsoverschotten opbouwen om de vergrijzing in België aan te pakken: realiteit en verkenningen, Working Paper 5-08, Federaal Belgisch Planbureau.

voorheen reeds verschenen in de reeks beleidsnota

1. De concurrentiepositie van België anno 2004: het falen van de loonnorm

door Marc De Vos, Geert Janssens, Johan Van Overtveldt

2. De relatie tussen loonlastenverlaging en jobs

door Jozef Konings

3. 'Duovaardigheid' bevorderen: op weg naar een organisatie die resultaatgerichtheid en aanpassingsvermogen met elkaar verzoent

door Julian Birkinshaw, Cristina Gibson, met Aimé Heene

4. Rusland na het communisme: een normaal land

door Andrei Shleifer en Daniel Treisman

5. Loonkosten en jobcreatie: regionale en sectorale verschillen

door Jozef Konings

6. Snelle jongens: Naar een betere intergratie van nieuwkomers in de onderneming

door Keith Rollag, Salvatore Parise, Rob Cross en ingeleid door Leon Vliegen

7. Venootschapsbelasting in Europees perspectief

door Hylke Vandenbussche

8. Zin en onzin van fusies en overnames

door Herman Vantrappen, Koen Dejonckheere, Paul Van Hooghten

9. Mobiliteit, rekeningrijden en de prijsstructuur in de transportsector

door Bruno De Borger

10. Notionele interestaftrek: een nieuwe fiscale incentive

door Chris Vandermeersche

11. Leidt de EU-uitbreiding tot sociale afbouw?

door Filip Abraham

12 A. Het QWERTY-model. Sociaal-economisch overleg in België

door Johan Van Overtveldt, Geert Janssens en Serge Huyghe

12 B. De AZERTY-toets. Internationale lessen voor het Belgisch overlegmodel

door Johan Van Overtveldt, Geert Janssens en Serge Huyghe

13. Venootschapsbelasting, tewerkstelling en groei

door Jozef Konings en Hylke Vandenbussche

14. Processie van Echternach. Het Belgische concurrentievermogen: twee vooruit, drie achteruit

door Geert Janssens en Johan Van Overtveldt

15. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in Vlaanderen

door Xavier Carbonez

16. Blind date!? Het psychologisch contract als uitdaging voor HRM

door Dirk Buyens, Ans De Vos en Thomas Dewilde

17. Kortsluiting op energiefactuur. Stijgende energieprijzen zijn voetveeg voor concurrentiekracht

door Daan Killemaes

18. Aandeelhouderswaarde. Tien principes om ze te creëren

door Alfred Rappaport. Met uitgebreide commentaar van Ignace Van Doorselaere

19. Röntgenfoto van de Belgische economie. Tien zwakke plekken van onze economie. Prioriteiten voor de begrotings-opmaak

door Caroline Ven

20. Ondernemingsparticipatie. De betere kruiden in de soep

door Geert Janssens

21. Concurrentiekracht en deugdelijk economisch bestuur. Welke beleidselementen bepalen onze concurrentiekracht?

door Geert Janssens, Caroline Ven en Lode Vereeck

22. De wereld in financiële crisis. Systeemschok of correctie van jeugdzondes?

door Johan Van Overtveldt

23. Kernenergie. Doodlopende straat of de weg naar Kyoto?

door Matthieu Marin en Matthias Van Overtveldt

24. Winst van Winst, zonder schroom of taboes

door Geert Huyghe, Geert Janssens, Dirk Thiels, Geert Vancronenburg, Johan Van Overtveldt, Caroline Ven (ed.)

25a. Migratie. Omvang, betekenis en knelpunten

door Geert Janssens

25b. Arbeidsmigratie. Halsstarig probleem of creatieve oplossing?

door Geert Janssens

Ogenschijnlijk zit ons land nog in een comfortabele welvaarts- en welzijnsstroom maar schijn kan bedriegen. Een analyse die onder het laagje vernis reikt, stuit op een reeks onderliggende paradoxen die verklaren waarom we onderhevig zijn aan een sluipend proces van relatieve verarming. Aangetoond wordt dat de houdbaarheidsdatum van ons welvaartsmodel ruim is verstreken.

vw Metena

Vertrekkend vanuit een economische oriëntatie doet **vw Metena** aan onderzoekswerk dat betrekking heeft op brede maatschappelijke problemen en discussies.

verantwoordelijke uitgever

vw Denktank
Sneeuwbeslaan 20
2610 Wilrijk

www.vkwmetena.be
vkw.metena@vkw.be